

EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHUS

ESIMENE OSAKOND

KOHTUOTSUS

Kaebus nr 38967/10
Jüri METS vs. Eesti

Euroopa Inimõiguste Kohus (esimene osakond), olles 7. mail 2013 kokku tulnud kojana, kuhu kuuluvad:

esinaine Isabelle Berro-Lefèvre,
kohtunikud Elisabeth Steiner,
Khanlar Hajiyev,
Mirjana Lazarova Trajkovska,
Julia Laffranque,
Linos-Alexandre Sicilianos,
Erik Møse,

ja *osakonna sekretäri asetäitja* André Wampach,
võttes arvesse 28. juunil 2010 esitatud kaebust,
võttes arvesse vastustajariigi esitatud väiteid ja nendele vastuseks esitatud kaebaja väiteid,
olles pidanud nõu, on teinud järgmise otsuse.

ASJAOLUD

1. Kaebaja Jüri Mets on 1983. aastal sündinud ja Tallinnas elav Eesti kodanik. Teda esindab kohtus Tallinna advokaat A. Pilv.
2. Eesti Vabariiki (edaspidi „riik”) esindab M. Kuurberg Välisministeeriumist.

A. Kohtuasja asjaolud

3. Kohtuasja asjaolud võib osapoolte esitatu põhjal kokku võtta järgmiselt.

1. Kriminaalmenetlus

4. 31. oktoobril 2002 alustati kriminaalmenetlus kaebaja vastu, keda kahtlustati kelmuses.

5. 2. aprillil 2003 võeti kaebaja vahi alla. Ta vabastati 30. aprillil 2003. Tema suhtes kohaldati tõkendina elukohast lahkumise keeldu.

6. Vahepeal, 7. aprillil 2003, arestiti kaebaja vara, sealhulgas temale kuuluvad maja kaasomand ja pangaarved. Üks pangaarvetest vabastati 7. juulil 2004, maja jäi arestituks kuni 11. aprillini 2007. Ülejäänud pangaarved vabastati Tartu Ringkonnakohtu otsusega (vt punkt 9 allpool).

7. 2007. aasta augustis anti kaebaja Viru Maakohtus kohtu alla.

8. 29. aprillil 2009 mõistis Viru Maakohus kaebaja kelmuses süüdi.

9. 23. novembri 2009 otsusega mõistis Tartu Ringkonnakohus kaebaja õigeks. Kohtuotsuses märgiti, et kaebajal ei olnud õigust saada hüvitist riigi poolt isikule alusetult vabaduse võtmisega tekitatud kahju hüvitamise seaduse alusel vahi all viibitud aja eest 2. aprillist 30. aprillini 2003, kuna teda peeti vahi all põhjusel, et ta oli hoidunud kõrvale kriminaalasja menetlusest ning sellisel juhul ei sätestanud seadus õigust hüvitisele.

10. 28. jaanuaril 2010 jättis Riigikohus Riigiprokuratuuri kassatsiooni menetlusse võtmata.

2. Haldusorganitele esitatud hüvitise nõuded

11. 22. veebruaril 2010 keeldus Justiitsministeerium rahuldamast kaebaja nõuet hüvitisele väidetavalt kriminaalmenetlusega tekitatud varalise ja mittevaralise kahju eest. Ministeerium leidis, et kohtumenetlus, mis kestis kaks aastat ja viis kuud, ei olnud ebamõistlikult pikk ning et sellest 11 kuud olid tingitud kaebajast endast.

12. 31. märtsil 2010 keeldus Politsei- ja Piirivalveamet (edaspidi „PPA”) rahuldamast kaebaja hüvitisenõuet. Vabaduse võtmise kohta märgiti, et kaebaja ei olnud edasi kaevanud Tartu Ringkonnakohtu otsust, milles leiti, et tal ei ole õigust hüvitisele. Kriminaalmenetluse kohta leiti, et kriminaalasi oli keeruline ja et ebaseaduslikke meetmeid ei olnud kaebaja suhtes võetud. PPA leidis, et tõendatud ei ole mittevaraline ega varaline kahju, mis õigustaks hüvitise väljamõistmist. PPA keeldumises teavitati kaebajat, et PPA otsuse peale võib esitada kaebuse Tallinna Halduskohtusse 30 päeva jooksul.

13. 3. mail 2010 keeldus Riigiprokuratuur maksmast kaebajale hüvitist varalise ja mittevaralise kahju eest, mis talle tema sõnul kriminaalmenetlusega tekitati. Riigiprokuratuur leidis, et kriminaalmenetluse jooksul kaebaja suhtes kohaldatud piirangud (vara arestimine, elukohast lahkumise keeld) olid seaduslikud ega olnud erakordselt karmid.

3. Halduskohtule esitatud hüvitise nõue

14. 4. mail 2011 esitas kaebaja Tallinna Halduskohtusse nõude hüvitise saamiseks kriminaalmenetlusega tekitatud varalise kahju eest. Kohtuasi (nr 3-11-1108) anti läbivaatamiseks Tartu Halduskohtule, mille tööpiirkonda asja menetlemine kuulus. Kaebaja tegi 4. ja 26. aprillil 2012 oma nõudesse muudatusi, millega nõudis hüvitist ka mittevaralise

kahju eest, mis väidetavalt tekitati ebamõistlikult pika kriminaalmenetlusega ja elukohast lahkumise keeluga. Halduskohtus toimunud menetluse käigus viitas kaebaja ka oma Euroopa Inimõiguste Kohtusse (edaspidi „EIK”) esitatud kaebusele (s.t käesolevale kaebusele) ning mainis summat, mida riik talle kohtuvälise kokkuleppega pakkus.

15. 30. novembri 2012 otsusega rahuldas Tartu Halduskohtus osaliselt kaebaja kaebuse. Kohus mõistis tema kasuks välja 1800 eurot hüvitiseks mittevaralise kahju eest, mis tekitati ebamõistlikult pika kriminaalmenetlusega ja elukohast lahkumise keeluga. Hüvitise summa määramisel viitas kohus ka summale, mida pakuti kaebajale kohtuvälise kokkuleppega. Varalise kahju hüvitamise nõue jäeti rahuldamata.

B. Asjakohane kohtupraktika

16. 22. märtsi 2011 otsuses *Osmjorkini* kohtuasjas (nr 3-3-1-85-09) tunnistas Riigikohus riigivastutuse seaduse põhiseadusega vastuolus olevaks osas, mis ei näe ette ebamõistlikult pika kohtueelse kriminaalmenetlusega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamist, ning mõistis kaebajale välja rahasumma. Lisaks leidis Riigikohus, et tuleb kehtestada eriregulatsioon kriminaalmenetlusega tekitatud kahju hüvitamiseks (kohtuotsuse üksikasjalikumalt ülevaadet vt *Raudsepp vs. Eesti*, nr 54191/07, punktid 38–42, 8. november 2011).

KAEBUSED

17. Kaebaja kaebas inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „konventsioon”) artikli 6 lõike 1 ja artikli 13 alusel, et kriminaalmenetlus oli olnud ebamõistlikult pikk ning et seejuures puudusid tõhusad õiguskaitsevahendid.

18. Lisaks kaebas ta vabaduse võtmise (artikkel 5) ja kinnipidamise tingimuste (artikkel 3), vara arestimise (protokoll nr 1 artiklid 8 ja 1), politseiurija poolt kohtueelse menetluse jooksul meediale avaldatud informatsiooni üle (artikli 6 lõige 2), uurija poolt avaldatud surve üle ülestunnistuse saamiseks (artikkel 10) ja õiguse saada haridust rikkumise üle (protokoll nr 1 artikkel 2).

ÕIGUSKÜSIMUSED

A. Konventsiooni artikli 6 väidetav rikkumine

19. Kaebaja kaebas, et tema suhtes läbi viidud kriminaalmenetlus oli olnud ebamõistlikult pikk. Ta tugines konventsiooni artikli 6 lõikele 1, mis on sõnastatud järgmiselt:

„Igaühel on [---] temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamisel õigus [---] kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul [---] kohtus.”

20. Riik palus EIK-il tunnistada kaebus vastuvõetamatuks, kuna kaebaja oli kuritarvitanud oma kaebeõigust. Esiteks väitis riik, et kaebaja ei informeerinud teadlikult EIK-i riigisisest menetlusest, mille ta oli alustanud hüvitise nõudmiseks väidetavalt ebamõistlikult pika kriminaalmenetluse eest, ning mis oli pooleli ajal, kui ta esitas oma vastuse riigi väidetele. Teiseks oli kaebaja selles riigisiseses menetluses viidanud sõbraliku kokkuleppe läbirääkimistele, mis kujutas endast kehtiva konfidentsiaalsusnõude rikkumist.

21. Kaebaja esimest punkti ei kommenteerinud. Teise punkti kohta väitis kaebaja, et ta oli

avaldanud nimetatud teabe üksnes kohtuistungil, mitte avalikult. Ta ei teadnud, et see ei ole lubatud, ning tal ei olnud võimalik maksta oma advokaadile kõnealusel kohtuistungil osalemise eest. Tegemist ei olnud kuritahtliku kavatsusega.

22. EIK leiab, et ta võib jätta lahtiseks küsimuse, kas käesoleva kohtuasja asjaolude valguses peab kaebaja poolt kaebaja kohtuasjas toimuvast arengust EIK-i informeerimata jätmist ja sõbraliku kokkuleppe läbirääkimiste konfidentsiaalsusnõude rikkumist pidama kaebeõiguse kuritarvitamiseks, kuna kaebus on igal juhul alltoodud põhjustel vastuvõetamatu.

23. Riik väitis, et kaebaja ei olnud enne EIK-ile kaebuse esitamist ammandanud riigisiseseid õiguskaitsevahendeid. Riik leidis, et pärast seda, kui riigisiseseid õiguskaitsevahendeid on kasutatud ja õiglase hüvitis on välja mõistetud, ei saa kaebajat enam pidada väidetava rikkumise ohvriks.

24. Kaebaja väitis, et talle ei olnud konventsiooni rikkumisi täielikult hüvitatud. Eelkõige ei olnud väljamõistetud summa piisav, see oli väiksem varem EIK-i poolt välja mõistetud summadest ning lisaks oli see vaid ühe rikkumise eest. Kaebaja väitis, et ei olnud Tartu Halduskohtu 30. novembri 2012 otsust edasi kaevanud põhjusel, et tal ei olnud selleks raha.

25. EIK kordab, et kaebajat soosiv otsus või abinõu ei ole piisav võtmaks kaebajalt ära tema ohvristaatust, välja arvatud juhul, kui riigisiseseid ametivõimud on tunnustanud kas selgesõnaliselt või sisuliselt konventsiooni rikkumist ja seejärel selle rikkumise hüvitanud (vt *Cocchiarella vs. Itaalia* [suurkoda], nr 64886/01, punkt 71, EIK 2006-V, edasiste viidetega kohtuasjadele *Eckle vs. Saksamaa*, 15. juuli 1982, punkt 69 jj, seeria A nr 51; *Amuur vs. Prantsusmaa*, 25. juuni 1996, punkt 36, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-III; *Dalban vs. Rumeenia* [suurkoda], nr 28114/95, punkt 44, EIK 1999-VI; ning *Jensen vs. Taani* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 48470/99, EIK 2001-X).

26. Küsimus selle kohta, kas isik võib ikka veel väita, et on konventsiooni väidetava rikkumise ohver, nõuab EIK-ilt põhimõtteliselt isiku olukorra tagantjärele uurimist. Nagu EIK on juba varem teistes menetluse pikkust puudutavates asjades leidnud, on tähtis see, kas isikule tekitatud kahju on hüvitatud konventsiooni artiklis 41 sätestatud õiglase hüvitisega võrdväärse ulatuses. EIK-i väljakujunenud praktika kohaselt ei saa puudutatud isik väita, et on ohver konventsiooni artikli 34 tähenduses pärast seda, kui riigisiseseid ametivõimud on tuvastanud rikkumise ja teinud otsuse, mis kujutab endast sobivat ja piisavat hüvitust (vt *Cocchiarella*, eespool viidatud, punkt 72; *Apicella vs. Itaalia* [suurkoda], nr 64890/01, punkt 70, 29. märts 2006; ning *Holzinger vs. Austria (nr I)*, nr 23459/94, punkt 21, EIK 2001-I).

27. EIK märgib, et käesolevas kohtuasjas kestis kriminaalmenetlus kaebaja vastu 31. oktoobrist 2002 kuni 28. jaanuarini 2010, s.o seitse aastat ja kolm kuud.

28. 30. novembril 2012 leidis Tartu Halduskohus, et kaebaja oli kandnud mittevarealist kahju, mis tulenes ebamõistlikult pikast kriminaalmenetlusest ja elukohast lahkumise keelust. Tartu Halduskohus mõistis kaebaja kasuks välja 1800 eurot.

29. Seetõttu on EIK arvamusel, et halduskohus tunnistas sisuliselt rikkumist, mille kohta kaebus esitati.

30. Mis puudutab küsimust, kas väljamõistetud hüvitis oli sobiv ja piisav, kordab EIK, et menetluse pikkust puudutavates asjades on piisava hüvitise, mis võib menetlusosaliselt võtta ohvristaatuse, üheks tunnuseks väljamõistetud summa. Summa sõltub eelkõige riigisisese õiguskaitsevahendi olemusest ja tõhususest (vt *Scordino vs. Itaalia (nr I)* [suurkoda], nr 36813/97, punktid 202 ja 205, EIK 2006-V, ning *Apicella*, eespool viidatud, punkt 91).

31. EIK on täiesti rahul, kui riik, mis on kehtestanud õiguskaitsevahendi hüvitise andmiseks, mõistab välja summasid, mis hoolimata sellest, et need on väiksemad EIK-i poolt välja mõistetud summadest, ei ole ebamõistlikud, tingimusel, et riigisiseseid otsused, mis peavad olema kooskõlas õigustraditsiooni ja elatustasemega selles riigis, tehakse kiiresti, need

on põhjendatud ja need täidetakse viivitamata (vt *mutatis mutandis Scordino*, eespool viidatud, punkt 206).

32. Tulles tagasi kaebajale riigisiseste kohtute poolt välja mõistetud summa juurde, leiab EIK, et käesolevas asjas mõistetud hüvitis on peaaegu samal tasemel summadega, mida EIK on sarnaste viivituste eest välja mõistnud eelnevates kohtuasjades. Mis puudutab hüvitisega seotud menetluse pikkust halduskohtus, siis märgib EIK, et vastav menetlus kestis ühes kohtuastmes aasta ja kuus kuud. Seda ei saa pidada ebamõistlikult pikaks (vrd nt *Gagliano Giorgi vs. Itaalia*, nr 23563/07, punktid 72 ja 73, 6. märts 2012). Lisaks näib, et kaebaja nõudis esialgu hüvitist üksnes varalise kahju eest ja et tema nõuet mittevaralise kahju hüvitamiseks menetleti halduskohtus vaid umbes kaheksa kuud (vt punktid 14 ja 15 ülal). Lõpetuseks märgib EIK, et kuigi tal puudub informatsioon Tartu Halduskohtu otsuse täitmise kohta, ei ole selles osas esitatud ühtegi kaebust viivituse kohta.

33. Nimetatud asjaoludel leiab EIK, et kaebajat ei saa enam pidada konventsiooni artikli 6 lõike 1 väidetava rikkumise ohvriks seoses ebamõistlikult pika menetlusega. Eeltoodust tulenevalt on kaebuse see osa ilmselgelt põhjendamatu ja tuleb konventsiooni artikli 35 lõigete 3 ja 4 kohaselt jätta läbi vaatamata.

B. Konventsiooni artikli 13 väidetav rikkumine

34. Kaebaja kaebas, et puudusid õiguskaitsevahendid tema kaebuse jaoks ebamõistlikult pika kriminaalmenetluse kohta. Ta tugines konventsiooni artiklile 13, mis on sõnastatud järgmiselt:

„Igaühel, kelle konventsioonis sätestatud õigusi ja vabadusi on rikutud, on õigus tõhusale õiguskaitsevahendile riigivõimude ees ka siis, kui rikkumise pani toime ametiisik.”

35. EIK märgib kohe alguses, et hoolimata Eesti Riigikohtu otsusest *Osmjorkini* kohtuasjas, milles Riigikohus kutsus üles kehtestama kriminaalmenetlusega tekitatud kahju hüvitamise eriregulatsiooni (vt punkt 16 ülal), ei ole vastavaid seadusemuudatusi veel tehtud. EIK leiab, et seadusemuudatused, millega kehtestataks ebamõistlikult pika menetluse eest hüvitise mõistmiseks selged alused ja kiire menetlus, suurendaks tunduvalt õiguskindlust selles valdkonnas. Kuid EIK-i ülesanne ei ole abstraktselt hinnata riigi õigusakte või nende puudumist.

36. Käesolevas kohtuasjas on EIK juba leidnud, et kaebaja jäi oma ohvristaatusest ilma, kuna halduskohtud sisuliselt tunnistasid, et rikuti tema õigust õiglasele kriminaalmenetlusele mõistliku aja jooksul, ja talle mõisteti välja hüvitis sellest tulenenud mittevaralise kahju eest (vt punktid 27–33 ülal). Seega oli kaebaja käsutuses kohtupraktikaga kehtestatud tõhus õiguskaitsevahend, mida kaebaja ka kasutas.

37. Eeltoodust tulenevalt on kaebuse see osa ilmselgelt põhjendamatu ja tuleb konventsiooni artikli 35 lõigete 3 ja 4 kohaselt jätta läbi vaatamata.

C. Muud konventsiooni väidetavad rikkumised

38. Kaebaja esitas veel mitu kriminaalmenetluse ja tema suhtes kohaldatud piirangutega seotud kaebust. Ta viitas konventsiooni artiklitele 3 ja 5, artikli 6 lõikele 2 ning artiklitele 8 ja 10 ning konventsiooni protokollile nr 1 artiklitele 1 ja 2. Enda käes olevate materjalide valguses ja arvestades oma pädevuse ulatust nende kaebuste lahendamisel, leiab EIK, et materjalidest ei nähtu konventsioonis või selle protokollides sätestatud õiguste ja vabaduste rikkumist. Eeltoodust tulenevalt on kaebuse see osa ilmselgelt põhjendamatu ja tuleb konventsiooni

artikli 35 lõigete 3 ja 4 kohaselt jätta läbi vaatamata.

Eeltoodust lähtudes

tunnistab kohus ühehäälselt kaebuse vastuvõetamatuks.

André Wampach
Osakonna sekretäri asetäitja

Isabelle Berro-Lefèvre
Esinaine